DOI: 10.21802/acm.2016.2.13
УДК 616.988.7-053.37-056.76:616-092.19-008.64

ОПТИМІЗАЦІЯ ЛІКУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ПРИ РОТАВІРУСНІЙ ІНФЕКЦІЇ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ, НАРОДЖЕНИХ ВІД ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ МАТЕРІВ

Троцький Г.М.
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
gtrotskyy@mail.ru

ОПТИМИЗАЦИЯ ЛЕЧЕБНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ ПРИ РОТАВИРУСНОЙ ИНФЕКЦИИ У ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА, РОЖДЕННЫХ ВИЧ-ИНФИЦИРОВАННЫМИ МАТЕРЯМИ

Троцкий Г.М.
Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

OPTIMIZATION OF THERAPEUTIC MEASUREMENTS IN ROTAVIRUS INFECTION IN INFANTS WITH PERINATAL EXPOSURE TO HIV

H.M. Trotsky
Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine
E-mail: gtrotskyy@mail.ru

Резюме. Вивчено особливості перебігу ротавірусної інфекції у дітей раннього віку з перинатальним контактом з ВІЛ. Як маркер активності запального процесу та необхідності призначення антибактеріальної терапії визначався рівень прокальцитоніна в сироватці крові. Показано ефективність запропонованих доповнень до базисного лікування (низьколактозна суміш протягом двох місяців, антибактеріальна терапія при підвищеному рівні прокальцитоніна).

Ключові слова: діти, перинатальний контакт з ВІЛ, ротавірусна інфекція, прокальцитонін.

Резюме. Изучены особенности течения ротавирусной инфекции у детей раннего возраста с перинатальным контактом по ВИЧ. Как маркер активности воспалительного процесса и необходимости назначения антибактериальной терапии определялся уровень прокальцитонина в сыворотке крови. Показана эффективность предложенных дополнений к основному лечению (низколактозные смесь на протяжении двух месяцев, антибактериальная терапия при повышенном уровне прокальцитонина).

Ключевые слова: дети, перинатальный контакт по ВИЧ, ротавирусная инфекция, прокальцитонин.

Abstract. The features of the clinical course of rotavirus infection in infants with perinatal exposure to HIV were studied. Serum level of procalcitonin as a marker of inflammatory activity and the need for antimicrobial therapy was determined. The efficiency of the proposed additions to basic treatment (low-lactose mixture for two months, antibiotic therapy in case of elevated procalcitonin level) was demonstrated.

Keywords: children; perinatal exposure to HIV; rotavirus infection; procalcitonin

Постановка проблеми і аналіз останніх досліджень. За оціночними даними, в нашій державі близько 220 тисяч українців мають ВІЛ-позитивний статус. Станом на 01.01.2014 р. на обліку в закладах охорони здоров'я України перебувало 3287 ВІЛ-інфікованих дітей від 0 до 18 років, з яких 3129 або 95,2% – діти, народжені ВІЛ-інфікованими матерями., та 158 (4,8%) дітей, інфікованих іншими шляхами (під час незахищених статевих контактів, вживання ін'єкційних наркотиків, інших парентеральних втручань). Окрім дітей із визначеним позитивним ВІЛ-статусом, на 01.01.2014 р. на обліку перебувало ще 6915 дітей, народжених ВІЛ-інфікованими матерями, у яких діагноз ВІЛ-інфекції на сьогодні в стадії підтвердження [4]. Діти з перинатальним контактом з ВІЛ є дуже вразливими до інфекційних захворювань, мають довший та важчий перебіг, який може негативно впливати на їхній розвиток [8].

Ротавірусна інфекція дуже поширена серед дітей раннього віку. Щорічно на кишкові інфекції в Україні хворіє близько 50 тисяч дітей. З них від 25 до 50% усіх гастроентеритів у дітей до 5 років викликані ротавірусною інфекцією (РВІ). Для дітей з перинатальним контактом з ВІЛ рота вірусна інфекція є загрозливою щодо важкого перебігу та розвитку ускладнень. Як показала в своїх дослідженнях Н. Котова, неінфіковані ВІЛ діти від ВІЛ-позитивних жінок достовірно частіше хворіють на кишкові інфекції, порівняно з контрольною групою [2,3]. Але якщо корекцію стану у них можна проводити пробіотиками, то у ВІЛ – позитивних дітей та дітей з ще не визначеним ВІЛ-статусом це створює проблему, оскільки застосовувати біологічні препарати у них – заборонено [9,10].

Метою дослідження було підвищити ефективність лікування ротавірусної кишкової інфекції у дітей раннього віку з перинатальним контактом з ВІЛ із врахуванням особливостей клінічного перебігу шляхом корекції нутритивного статусу та розширення комплексу діагностично-лікувальних заходів.

Матеріали і методи

В процесі дослідження обстежено 40 дітей з ротавірусною інфекцією (РВІ) у віці від 1 до 2 років (середній вік 18,2±3,5 міс.), народжених від ВІЛ-інфікованих матерів. Дітям були проведені наступні лабораторні обстеження: загальний аналіз крові, біохімічний аналіз крові (визначення рівнів К, Na, Cl, глюкози, білірубіну загального і фракцій, сечовини, креатиніну у сироватці крові); копроскопія, посів калу на патологічну флору, визначення pH калу, ПЛР на ВІЛ, ротатест та ПЛР на ротавірусну інфекцію. Клінічні зразки калу обстежували методом ІФА за допомогою тест-систем Citotest Rota (Фармаско) та методом ОТ-ПЛР тест-системою АмпліСенс® Rotavirus-EPh, визначення концентрації прокальцитоніну (ПКТ) плазми крові імунолюмінісцентним методом (B.R.A.H.M.S. Diagnostica, GmbH, Berlin, Germany).

Діти з клінічними проявами ротавірусної інфекції, народжені ВІЛ-інфікованими матерями, були розподілені на 2 групи по 20 осіб, порівнювані за віком, статтю та важкістю перебігу ротавірусної інфекції. Діти основної групи, крім базисної терапії ротавірусної інфекції, отримували низьколактозну суміш та за показаннями антибіотикотерапію, а також ентеросорбент смекта. Групу порівняння склали діти, які отримували тільки базисну терапію ротавірусної інфекції відповідно до Протоколу діагностики та лікування секреторних інфекційних діарей у дітей [4]. Згідно протоколу, базисна терапія даної категорії дітей передбачала призначення регідратаційної терапії, обсяг якої визначався сту-

пенем зневоднення (регідрон 10 мл/кг після кожного рідкого випорожнення чи блювоти перорально або 50-100 мл/кг внутрішньовенно краплинно 0,9 % розчин NaCl та 5 % розчин глюкози у співвідношенні 1:1), алюмосилікатних сорбентів протягом 5-7 днів та низьколактозної дієти.

Результати та їх обговорення

При вивченні клінічного проявів РВІ виявлено, що у 26 дітей (65 %) мав місце середньоважкий та у 14 дітей (35 %) важкий перебіг ротавірусної інфекції. Клінічні прояви ротавірусної інфекції мали таку середню тривалість: блювота - 2,9±0,77 днів; діарея - 6,2±0,84 дні. підвищення температури тіла до 38° С спостерігалась у 35 дітей (87,5 %) с середньою тривалістю 4,2±1,11 днів. Симптоми інтоксикації, такі як слабкість, млявість - у 39 дітей (97,5 %), ознаки дегідратації 3,6±0,69 днів. Відповідно діти потребували тривалої інтенсивної терапії (3,2±0,71 дні) та тривалої госпіталізації (7,4±0,2 дні).

При аналізі даних лабораторних обстежень встановлено, що рівень загального білка сироватки крові коливався в межах 66,8±3,75 г/л і відповідав нижнім границям норми. показники електролітного обміну (К, Na, Cl) віповідали показникам вікової норми, а саме рівень калію становив 5,1±0,2 мМ/л відповідно (норма 4,14-5,75 ммоль/л), натрію - 136,2±2 мМ/л та (норма 133-141 мМ/л), хлору - 101,2±2,1 мМ/л (норма 98-107 мМ/л). Рівень глюкози в середньому відповідав нормальним показникам і становив 4,6±0,4 ммоль/л. Рівні загального білірубіну та його фракцій були в межах вікової норми: білірубін загальний – 14,1±0,7 мкМ/л (норма 8,5-20, мкМ/л), сечовина і креатинін теж відповідали нормальним показникам (3,3-5,6 мМ/л і 18-35 мкМ/л відповідно).

Якісне визначення ВІЛ методом ПЛР проводились в групі дітей, народжених від ВІЛ-інфікованих матерів, з метою з'ясування їх статусу у віці 18 міс. У всіх 40 дітей результат був негативний (умова включення в дослідження). Ротатест ми проводили як скринінговий, тобто його результат (позитивний) був одним з критеріїв включення в дослідження.

ПЛР на ротавірус проводили в обох групах з метою остаточного підтвердження наявності РНК ротавірусу в калі дітей, включених в дослідження.

Визначали рівень прокальцитоніну (ПКТ) в плазмі крові в якості маркера активності запального процесу. Використання цього показника важливо при веденні пацієнта з ГКІ, так як дає можливість приймати рішення про необхідність призначення антибіотика. Згідно Протоколу лікування секреторних діарей у дітей [4], антибактеріальна терапія показана тільки дітям до 1 року з імунодефіцитними станами; ВІЛ-інфікованим дітям у стадії СНІДу. Натомість, згідно з даними ряду досліджень, оптимальним значенням ПКТ для призначення антибіотика є концентрація > 0,4 нг/мл [1]. Подібні, хоча і неідентичні порогові значення ПКТ для вибору тактики терапії пропонують Schuetz з співавт. [1]. Зазначені дослідники вважають, що при концентрації біомаркера менше 0,25 нг/мл антибіотики не потрібні. Застосування антибактеріальних препаратів рекомендується при рівні ПКТ в крові 0,25-0,5 нг/мл. Рівень ПКТ у дітей досліджуваної групи становив 021,-0,98 нг/мл. При копрологічному дослідженні у всіх дітей з РВІ були виявлені характерні ознаки мальдигестії та мальабсорбції, які проявлялись амілореєю, стеатореєю, креатореєю та ймовірно асоціювались з характером харчування. Калові маси неоформлені, водянисті, з домішками слизу. На фоні ротавірусної інфекції у дітей виявлено ознаки транзиторної лактазної недостатності – pH калових мас менше 5,5. Посів калу на патологічну флору у всіх випадках не дав росту.

Для покращення нутритивного статусу дітей з перинатальним контактом з ВІЛ ми запропонували ввести в харчовий раціон дітей основної групи низьколактозну суміш. Оскільки за віком суміш вони вже не отримували, і в цьому віці рекомендується дотримання при РВІ низько\безлактозна дієти, ми, враховуючи порушення їхнього харчового раціону, застосували метод омолодження харчування. Дітям основної групи з метою покращення нутритивного забезпечення, а також зменшення проявів вторинної лактазної недостатності на фоні РВІ, введено в раціон низьколактозну суміш по 200 мл 2 рази на добу протягом 2 місяців.

До стандартної терапії додатково за показаннями (рівень ПКТ більше 0,4 нг/мл) до базисного лікування було призначено антибіотик широкого спектру дії цефалоспорин 3 покоління – цефтріаксон парентерально 2 рази на добу з розрахунку 80/мг/кг/добу, 7 днів.

В якості ентеросорбента було обрано Смекту per os 1 пакет 3г 1 раз на добу, 7 днів. Це протидіарейний засіб, алюмосилікат природного походження, який володіє вираженою адсорбуючою дією.

Протягом двох місяців ми оцінювали динаміку антропометричних параметрів, показники загального аналізу крові та сечі у дітей з перинатальним контактом з ВІЛ основної групи та групи порівняння залежно від виду харчування. На початку та наприкінці дослідження вивчалися антропометричні показники (маса тіла, довжина тіла, обвід грудей, плеча, стегна) як у абсолютних числах, так і за центильними таблицями; показники загального аналізу крові (еритроцити, гемоглобін, кольоровий показник). Результати наведено в таблиці 1.

Всі діти основної групи добре перенесли період адаптації до нового продукту харчування, його введення до раціону не викликало функціональних порушень у системі травлення та алергічних реакцій.

Порівняння антропометричних показників дітей основної групи до і після введення низьколактозної суміші показало вірогідне збільшення маси тіла, зросту, обвід грудної клітки, плеча та стегна. У дітей групи порівняння на тлі базової дієти зростання таких антропометричних показників, як маса тіла, обвід грудної клітки, плеча, стегна

Таблиця 1. Антропометричні та лабораторні показники у дітей раннього віку з перинатальним контактом з ВІЛ після двох місяців використання низьколактозної суміші, M±m

Показник	Основна група (n=20)		Група порівняння (n=20)	
	До введення продукту	Після введення продукту	До введення продукту	Через 2 міс
Еритроцити, Т/Л	3,98±0,07	4,01±0,05	3,97±0,07	3,99±0,06
Гемоглобін, г/л	119,89±0,80	121,82±0,40	119,33±1,00	119,81±1,00
Кольоровий показник	0,88±0,01	0,91±0,01	0,87±0,01	0,88±0,01
Питома вага сечі	1014,89±0,87	1015,9±0,87	1016,22±0,58	1015,22±0,58
Ріст, см	78,33±1,26	82,03±0,97	78,34±1,25	79,23±0,85
Маса тіла, г	10127,78±380,49	11927,78±182,1	10142,22±268,69	10175,22±167,91
Обвід грудей, см	41,83±0,27	43,23±0,21	41,81±0,26	42,14±0,18
Обвід плеча, см	13,38±0,31	15,28±0,11	13,37±0,31	143,22±0,12
Обвід стегна, см	22,81±0,66	24,68±0,44	22,87±0,63	23,26±0,38

Таблиця 2. Порівняльна характеристика клінічних симптомів при ротавірусній інфекції у дітей, народжених ВІЛ-інфікованими матерями, залежно від призначеної терапії (M±m), дні

Критерії ефективності	Основна група, п= 20	Група порівняння, п=20	P
Інтоксикація	4,1±0,51	6,2±0,63	<0,05
Лихоманка	4,2±1,11	5,4±0,9	>0,05
Блювота	2,9±0,77	3,4±0,4	>0,05
Нормалізація апетиту	5,5±1,34	6,1±0,9	>0,05
Ексикоз	3,6±0,69	4,2±0,41	>0,05
Тривалість діареї	6,2±0,84	8,4±1,3	<0,01
Тривалість інтенсивної терапії	3,2±0,71	5,1±0,8	<0,05
Тривалість госпіталізації	7,1±0,73	9,4±0,82	<0,05

відбувалося повільніше, але зовсім не впливало на показник росту і було вірогідно менше, ніж у дітей основної групи. Оцінка маси тіла та росту за центильними таблицями у дітей основної підгрупи відповідала Р 25–50, тоді як у дітей підгрупи порівняння залишалася у межах Р 10-25.

Через 2 місяці показники загального аналізу крові не мали відмінностей у кількості еритроцитів, рівня гемоглобіну та кольорового показника. Не спостерігалося відмінності показника питомої ваги сечі, що свідчить про нормальну концентраційну функцію нирок у дітей обох груп.

Отже, додаткове введення до базового лікування суміші, яка є повноцінним джерелом білка, поліненасичених жирних кислот та енергії, сприяє позитивній динаміці їх фізичного розвитку.

Дані порівняльного аналізу тривалості симптомів захворювання у дітей основної групи, які отримували в лікуванні низьколактозну суміш та антибіотик за показаннями, та пацієнтів групи порівняння, що отримувала тільки базисну терапію, наведено в таблиці 2.

В основній групі дітей з перинатальним контактом з ВІЛ було 8 дітей з ПКТ вище 0,4 нг/мл, в групі порівняння – 7 дітей. Дітям основної групи з ПКТ сироватки крові вище 0,4 нг/мл (що могло свідчити про мікст-інфекцію - приєднання до ротавіруса бактеріальної флори). При порівнянні перебігу ГКІ рівня ПКТ нами встановлено, що клінічні прояви ГКІ достовірно швидше зменшувались у дітей, які отримували антибактеріальну терапію.

Катамнестичне спостереження і вивчення основних скарг дітей, які перенесли РВІ, було проведено протягом двох місяців від початку захворювання. У дітей основної групи достовірне зменшення більшості скарг було відзначено до кінця 1-го місяця катамнестичного спостереження. Відновлення апетиту у 92,3% дітей відзначалося на 2-му місяці спостереження (p = 0,02), періодичні абдомінальні болі та їх еквіваленти, а також порушення роботи кишок у вигляді нестійких випорожнень реєструвалися і на 2-му місяці, але достовірне зменшення даних симптомів відзначалося на 2-му місяці спостереження (p = 0,007).

Висновки

1. Призначення низьколактозної суміші протягом 2 місяців дітям раннього віку з перинатальним контактом з ВІЛ може покращити показники їх фізичного розвитку

2. Рівень ПКТ вище 0,4 нг/мл як маркер бактеріального запального процесу в організмі може бути використаний як показ для призначення антибактеріальної терапії дітям раннього віку з перинатальним контактом з ВІЛ при ротавірусній інфекції.

Перспективи подальших досліджень

Враховуючи постійно зростаючу кількість дітей з перинатальним контактом з ВІЛ та особливості перебігу у них різних захворювань [5], планується подальше вивчення перебігу інших соматичних захворювань та можливості покращення їх профілактики та лікування в цій категорії пацієнтів.

Література

1. Зубарев А.І. Прокальцитонин – новий маркер для діагностики тяжелой инфекции (обзор)/ http://criticare.chat.ru/004.html
2. Котова Н.В. Диагностическая чувствительность и специфичность клинических проявлений и лабораторных методов исследования у детей раннего возраста рожденных ВИЧ-инфицированными женщинами / Н.В. Котова, Е.А. Старец // Современная педиатрия. – 2006. – № 2. – С. 113–117.
3. Котова Н.В. Оценка состояния здоровья неинфицированных детей, рожденных ВИЧ-инфицированными женщинами / Н.В. Котова // Перинатология и педиатрия. – 2007. – №1. – С. 24–28.
4. Наказ № 92 від 24.02.2015 «Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги дітям. ВІЛ-інфекція», 71 с.
5. Наказ № 354 від 09.07.04 «Про затвердження протоколів діагностики та лікування інфекційних хвороб у дітей»
6. Ротавірусна інфекція у дітей в Україні // Л.І.Чернишова, Ю.П.Марченко, О.О. Юхименко [та ін.] // Современная педиатрия. – 2008. – № 4. – С. 120–122.
7. Садовникова В.Н. Дети, рожденные ВИЧ-инфицированными матерьми. Пути совершенствования медико-социальной помощи / В.Н. Садовникова, О.В. Чумакова, Н.В. Вартапетова // Вопросы современной педиатрии. – 2008. – № 1. – С. 18–20.
8. Стойка Н.М. Ротавірусна інфекція: епідеміологія, особливості клініки, діагностика та лікування / Н.М. Стойка // Проблеми клінічної педіатрії.- 2011- №1-2 (11-12). - С.67-70.
9. Anderson E. J. Prevention and treatment of viral diarrhea in pediatrics/E. J. Anderson // Expert. Rev. Anti. Infect. Ther. 2010. Vol. 8, № 2. P. 205–217.
10. Neveli M.L. Mortality of infected infants born to HIV-infected mothers in Africa: a pooled analysis / M.L. Neveli, H. Coovadia, M. Cortina-Borja // Lancet. – 2004. – № 364. – P. 1236–1243.
11. Newell M-L. Mortality of infected and uninfected infants born to HIV infected mothers in Africa: a pooled analysis / M-L. Newell et al. // Lancet. - 2004. -№364(9441).- P.1236-1241.
12. O'Reilly Ciara E. Diarrhea caused significant morbidity in children born to mothers with HIV in Kenya / Ciara E. O'Reilly// Infectious Diseases in Children. 2009. - №60.- P.529-536.
13. Tran A. et al. Prevalence of Rotavirus, Adenovirus, Norovirus and Astrovirus Infections and Co-infections Among Hospitalized Children in Northern France // J. Clin. Microbiol. 2010. Vol. 26, № 1. P. 26–30.
14. Ushijima H. Diagnosis and molecular epidemiology of viral gastroenteritis in the past, present and future // Uirusu. 2009. Vol. 59, № 1. P. 75–90.

Надійшла: 07.11.2016
Завершено рецензування: 17.11.2016
Прийнято до друку: 21.11.2016